

έξωτερικὴ μετανάστευσις καὶ πληθυσμικὴ ἐξέλιξις

ὑπὸ
Στυλιανοῦ Ἀθανασίου

Στατιστικολόγος

Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις τῆς περιόδου 1956-66, λόγῳ τῆς ἐξάρσεως τὴν ὁποίαν ἐνεφάνισε, τῶν διατυπωθείσων ἀνησυγιῶν διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰς ἐπιπτώσεις τῆς, ἀποτελεῖ σοβαρὸν πρόβλημα κοινωνικο-οικονομικὸν καὶ δημογραφικόν, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὡς τοιοῦτο δεόν νά ἀντιμετωπισθῇ. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπασχόλησε πολλοὺς μελετητάς μέχρι σήμερον, προσφέρεται ἀκόμη πρὸς μελέτην.

Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις ἀποτελεῖ πρόβλημα σύνθετον καί, ἐν πολλοῖς, πολὺπλοκον, λόγῳ τῶν ὑπείσερχομένων πλείστων παραγόντων (κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, δημογραφικῶν, κτλ.) καὶ τῶν ἐπιπτώσεών τῆς.¹ Ὡς ἐκ τούτου, ἡ «στατικὴ» μόνον ἀνάλυσις τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῆς ὡς ἄνω περιόδου καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα συμπεράσματα δὲν ἐξαντλοῦν τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος, καθ' ὅσον τοῦτο χρήζει συνεχοῦς παρακολουθήσεως, ὑπὸ ἔποψιν ἐξελίξεως, τόσον ὡς πληθυσμιακὸν μέγεθος ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιπτώσεις του, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως.

Ἡ ἀνάγκη διὰ τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν τοῦ μεγέθους τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως καθίσταται περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ δημογραφικὰ στοιχεῖα ἐνὸς πληθυσμοῦ μεταβάλλονται συνεχῶς, οὕτω δὲ ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασις τῆς μεταναστεύσεως διαφοροποιεῖται διαχρονικῶς.

Ἐπομένως, ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις τῆς περιόδου 1956-66 θὰ διατηρήσῃ ὡς πρόβλημα τὴν σπουδαιότητά της διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον.

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ἐπιχειροῦμεν νά παρουσιάσωμεν τὰς ἐκ τῆς μετακινήσεως πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ τὴν περίοδον 1956-1966, ἐπιπτώσεως ἐπὶ τῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως, τόσον τοῦ συνόλου τῆς Χώρας ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρους γεωγραφικῶν διαμερισμάτων.²

χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως

Ὡς ἐξωτερικὴ μετανάστευσις νοεῖται ἡ μετακίνησις μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας πρὸς τὴν ἄλλοδαπήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν μετανάστευσιν, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἐντὸς τῆς Χώρας. Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν «ἐκροῆς» καὶ «εἰσροῆς». Ἐκροὴ εἶναι ἡ κυρίως μετανάστευσις ἢ ἀποδημία, ὡς εὐρύτερον αὕτη ἀποκαλεῖται, (ἀκαθάριστος μετανάστευσις), εἰσροὴ δὲ ἡ ἀντιμετανάστευσις ἢ παλιννόστησις. Ἡ διαφορὰ ἀποδημίας καὶ παλιννοστήσεως δίδει τὸ καθαρὸν μέγεθος τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως. Τὸ πληθυσμιακὸν αὐτὸ μέγεθος ἐκφράζεται ἐπὶ τοῖς χιλίοις, ὡς

1. Βλέπε I. Τουρνάκη, *Διεθνὴς μεταναστευτικὴ κίνησις*, Ἀθήναι 1930.

2. Βλέπε Ἡλία Δημητρά, *Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι 1968.

χρονικὴ δὲ μονὰς λαμβάνεται τὸ ἔτος. Ἐκ τοῦ προ-
σήμου (θετικὸς ἢ ἀρνητικὸς) τοῦ μεγέθους αὐτοῦ
ἔχομεν τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀποδημίας ἔναντι τῆς πα-
λιννοστήσεως, ἢ καὶ ἀντίθετος.

ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις τῆς περιόδου 1956-1966

Ἐπὶ τῶν δεδομένων τοῦ πίνακος 1 παρατηροῦμεν
τὰ ἀκόλουθα:

α) Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μεταναστευσάντων
κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 ἀνῆλθεν εἰς 715 χιλ. άτομα·
τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ 8,60⁰/₀₀ τοῦ μέσου πληθυσμοῦ τῆς
περιόδου αὐτῆς.

Πίναξ 1. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις (ἀποδημία), 1956-66

Ἔτος	Ἀριθμὸς μεταναστών	% ἐπὶ τοῦ συνόλου	Πληθυ- σμός	0/00 μεταναστών πρὸς τοῦ πληθυσμοῦ
1956	35.349	4,95	8.031.013	4,4
1957	30.428	4,26	8.096.218	3,7
1958	24.521	3,43	8.173.129	3,0
1959	23.684	3,32	8.258.162	2,8
1960	47.768	6,70	8.327.405	5,7
1961	58.837	8,23	8.398.050	7,0
1962	84.054	11,77	8.448.233	9,9
1963	100.072	14,01	8.479.625	11,8
1964	105.569	14,78	8.510.429	12,4
1965	117.167	16,40	8.550.333	13,7
1966	86.896	12,15	8.613.651	10,1
Σύνολον	714.345	100,00	8.353.300	8,6

Πηγή: ΕΣΥΕ

β) Τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν μείωσης τοῦ πληθυσμοῦ
κυμαίνεται ἀπὸ 2,80⁰/₀₀ μέχρι 13,70⁰/₀₀ καί, κατὰ
συνέπειαν, ἐλαττώνει τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν ἀναπα-
γωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ (τοῦτο ἀνέρχεται,
κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 12⁰/₀₀) εἰς 9,20⁰/₀₀ μέχρι καὶ
τοῦ μηδενός. Ἡτοι, ἡ ἀποδημία καλύπτει ἐξ ὅλοκλή-
ρου τὴν φυσικὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας.
Εἰς τὰ κατωτέρω στοιχεῖα ἐμφαίνεται παραστατικώ-
τερον τὸ γεγονός τοῦτο, ἦτοι ἡ τελεία ἀπορρόφωσις
τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας
κατὰ τὰ ἔτη 1963-66.

Ἔτος	Φυσικὴ αὐξήσις	Ἀποδημία	Πραγματικὴ μείω- σις πληθυσμοῦ
1963	81.436	100.072	18.636
1964	83.680	105.569	21.889
1965	84.179	117.167	32.988
1966	86.701	86.796	195

Πηγή: ΕΣΥΕ

γ) Ὁ πληθυσμὸς τῶν μεταναστῶν, κατὰ πλειονό-
τητα, προέρχεται ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς
Χώρας. Ἡ κατανομή τῶν μεταναστῶν ἡλικίας 15
ἔως 44 ἐτῶν, διὰ τὴν περίοδον 1956-66, ἔχει ὡς ἑξῆς,
συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ΕΣΥΕ: 1956: 76,6%,
1957: 81,4%, 1958: 77,4%, 1959: 80,0%, 1960: 86,6%,
1961: 88,8%, 1962: 90,4%, 1963: 89,2%, 1964: 88,7%,
1965: 85,3%, 1966: 80,7%.

Ἡ μεταναστευτικὴ κίνησις (ἀποδημία) κατὰ γεω-
γραφικὸν διαμέρισμα τῆς Χώρας παρουσιάζει ἰδι-
αίτερον ἐνδιαφέρον, ἐὰν μελετηθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὴν
πληθυσμιακὴν ἐξέλιξιν ἐκάστου διαμερίσματος. Καὶ
τοῦτο διότι ἡ συμμετοχὴ ἐκάστου γεωγραφικοῦ δια-
μερίσματος εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν τῆς
περιόδου 1956-66 εἶναι ἄνιστος (πίναξ 2). Ἡ συνεχὴς
αὐξήσις τῆς ἀποδημίας εἰς τὸ σύνολον τῆς Χώρας
ὅσον καὶ κατὰ διαμέρισμα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ
τετραπλασιασθῇ αὕτη τὸ 1965 ἐν σχέσει πρὸς τὸ
1957, εἰδικώτερον δὲ ἡ μετανάστευσις ἐκ τῆς Περι-
φερείας Πρωτευούσης καὶ τῆς Πελοποννήσου ἐτρι-
πλασιάσθη, ἐκ δὲ τῆς Μακεδονίας ἐνδεκαπλασιάσθη.

Ἄξιον προσοχῆς, τόσο ἀπὸ κοινωνικο-οικονο-
μικῆς πλευρᾶς ὅσον καὶ ἀπὸ πληθυσμιακῆς, εἶναι
ὅτι εἰς τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα τὰ ἔχοντα σχε-
τικῶς ἡδυνάμενην μεταναστευτικὴν κίνησιν ἡ συμ-
μετοχὴ τῶν γυναικῶν εἶναι ὑψηλὴ, ἐνθ' εἰς τὰ γεω-
γραφικὰ διαμερίσματα τὰ ἔχοντα περιορισμένην με-
ταναστευτικὴν κίνησιν ἡ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν
εἶναι μικρά (π.χ. Θεσσαλία).

Διὰ τὴν καλυτέραν παρακολούθησιν τῆς ἐξωτερι-
κῆς μεταναστεύσεως (ἀποδημίας) κατὰ τὴν περίοδον
1956-66, παραθέτομεν τοὺς διαμορφωθέντας δείκτας
μεταναστεύσεως, κεχωρισμένους διὰ τὰ ἔτη 1956-61
καὶ 1961-66, κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα (πίναξ 3).
Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος 3 προκύπτουν τὰ
ἀκόλουθα:

α) Ἡ μέση ἐτήσια αὐξήσις τῆς ἐξωτερικῆς μετα-
ναστεύσεως ἐπὶ ἔθνικὸ ἐπιπέδῳ μεταξὺ τῶν ἡμιπε-
ριόδων 1956-61 καὶ 1961-66 ἐτριπλασιάσθη.

β) Τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας
καὶ Ἡπείρου κατὰ τὴν ἡμιπερίοδον 1956-61 παρου-
σιάζουν ὑψηλὴν μεταναστευτικὴν ροπὴν, ἐν σχέσει
πρὸς τὸν ἔθνικὸν δείκτην (1,66).

γ) Ἐντυπωσιακὴ αὐξήσις τῆς μέσης ἐτήσιας με-
ταναστεύσεως παρατηρήθη εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα
τῆς Χώρας κατὰ τὴν ἡμιπερίοδον 1961-66, τὴν πρῶ-
την δὲ θέσιν κατέχουν τὰ διαμερίσματα τῆς Μακε-
δονίας (ἡ μετανάστευσις ἐτετραπλασιάσθη), τῆς Θεσ-
σαλίας (ἡ μετανάστευσις ἐννεαπλασιάσθη) καὶ τῆς
Κρήτης (ἡ μετανάστευσις ἐτετραπλασιάσθη).

Ἀνεφέρθη προηγουμένως ὅτι, διὰ τὴν μελέτην
τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύ-
σεως, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐκτίμησις τοῦ μεγέθους
τῆς καθαρᾶς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως—διαφορὰ
ἀποδημίας καὶ παλιννοστήσεως. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ
πληθυσμιακοῦ αὐτοῦ μεγέθους, τῆς καθαρᾶς ἐξωτε-
ρικῆς μεταναστεύσεως, καθίσταται δυσχερὴς, λόγῳ
ἐλλείψεως στατιστικῶν στοιχείων διὰ τὴν παλιν-
νόστησιν. Ἡ δυσχέρεια παρακμπέται δι' ὑπολογι-
σμοῦ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀφίξεων ἔναντι τῶν ἀναχω-
ρήσεων, ἂν καὶ τὰ στατιστικὰ αὐτὰ στοιχεῖα δίδον-
ται ἀνευ διακρίσεως ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν (φύλον
καὶ ἡλικίαν) τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ. Κατόπιν τούτου,
παρίσταται ἀνάγκη υἱοθετήσεως ὀρισμένων ὑποθέ-

σεων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς κατανομῆς τοῦ μεγέθους αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀποδημίας, ὑπὸ ἔποκιν συνθέσεως (φύλον), ἐπὶ ἔθνικου καὶ διαμερισματικοῦ ἐπιπέδου (πίναξ 4, καὶ παράρτημα Β).

**ἐξωτερικὴ μετανάστευσις
καὶ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις**

Ὡς γνωστόν, ἡ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις μιᾶς χώρας προσδιορίζεται ἐκ τῆς φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (θνησιμότης-γεννητικότητα) καὶ ἐκ τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως. Ἡ φυσικὴ αὔξησις καὶ ἡ μετανάστευσις δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τοῦ πραγματικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Ἡ μετανάστευσις ἐπιρεάζει τόσον τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ πληθυσμοῦ, ὅσον καὶ τὴν κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν σύνθεσιν αὐτοῦ, ἥτοι τὰ ποιοτικὰ ὅσον καὶ τὰ ποσοτικὰ χαρακτηριστικά τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτω, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐδέχθη τὰς ἐπιπτώσεις τῆς σημειωθείσης κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος (8,600/00 κατὰ μέσον ὄρον) καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ (84,4% ἐνεργὸς πληθυσμός).

Οὕτω, ἡ μὲν γεννητικότητα (ὁ χαρακτηριστικὸς δείκτης τῆς πληθυσμιακῆς εὐροστίας) παρουσιάζει κάμψιν, ἡ ὁποία, ὡς πιστεύεται, θὰ συνεχισθῇ, ἡ δὲ θνησιμότης (ὁ ἕτερος δείκτης τῆς πληθυσμιακῆς ἀντοχῆς καὶ ἀντιδράσεως) ἐμφανίζει αὐξησιν, ἡ ὁποία προβλέπεται ὅτι θὰ συνεχισθῇ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον.

Ἔτη Θνησιμότης Γεννητικότης Ἔτη Θνησιμότης Γεννητικ.

1956	7,4	19,7	1962	7,9	18,1
1957	7,6	19,3	1963	7,9	17,5
1958	7,1	19,0	1964	8,2	18,0
1959	7,4	19,4	1965	7,9	17,7
1960	7,3	18,9	1966	7,9	17,9
1961	7,6	17,9			

Κατὰ συνέπειαν, ὁ ρυθμὸς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη πτωτικὴν πορείαν, καθ' ὅσον ἡ μὲν γεννητικότητα θὰ παρουσιάσῃ καθοδικὴν ἐξέλιξιν, ἡ δὲ θνησιμότης ἀντιθέτως ἀνοδικὴν τάσιν. Ὡς ἐκ τούτου, καὶ παρὰ τὸν σχετικῶς ὑψηλόμενον δείκτην τῶν γάμων, θὰ παρατηρηθῇ ἐξασθένησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἡ πορεία αὕτη, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν καθ' ἡλικίαν σύνθεσιν τῶν ἀποδήμων, ἀνηκόντων

Πίναξ 2. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, 1956-66

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Περιφέρεια Πρωτευούσης	8.404	9.209	5.442	4.509	7.327	7.474	13.088	17.091	14.815	16.994	15.311
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	1.424	1.154	632	529	962	1.270	2.343	3.659	4.618	4.706	4.259
Πελοπόννησος	6.126	3.849	3.844	2.440	4.002	4.381	8.306	9.985	12.822	12.990	11.325
Ἰόνιοι Νῆσοι	715	471	382	303	567	851	2.209	2.586	3.685	3.811	3.644
Ἡπειρος	552	1.179	272	224	1.243	1.875	6.122	7.274	7.761	8.161	5.495
Θεσσαλία	704	487	423	339	698	1.019	3.754	5.067	6.240	6.478	4.257
Μακεδονία	6.818	5.464	3.370	2.824	12.041	13.531	31.332	31.734	37.186	44.903	27.213
Θράκη	3.961	3.042	2.990	2.900	4.315	3.326	6.344	8.174	6.596	7.413	5.408
Νῆσοι Αἰγαίου	3.199	1.864	1.451	1.246	2.304	2.764	5.140	5.522	5.971	6.500	5.507
Κρήτη	535	460	411	368	562	928	2.013	3.009	5.134	3.502	2.501
Μὴ δηλωσάντες μόνιμον κατοικίαν	2.911	3.249	5.254	8.002	13.724	21.418	3.403	5.971	741	1.709	1.976
Σύνολον	35.349	30.428	24.251	23.684	47.768	58.837	84.054	100.072	105.569	117.167	86.896

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίναξ 3. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, 1956-61 καὶ 1961-66

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	Μέση ἐτησίᾳ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις 1956-61	1961-66	Διαφορὰ τῶν δύο ἡμιπεριοδῶν	Ρυθμὸς μεταβολῆς %	Δείκτης ἐξωτερικῆς μεταναστευτικότητος % 1956-61	1961-66
Περιφέρεια Πρωτευούσης	7.069	14.075	7.006	99,1	0,89	2,04
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	995	3.476	2.481	249,4	0,88	3,35
Πελοπόννησος	4.110	9.969	5.859	142,6	0,71	2,58
Ἰόνιοι Νῆσοι	548	2.798	2.250	410,1	1,19	4,28
Ἡπειρος	891	6.115	5.224	586,4	3,39	2,93
Θεσσαλία	611	4.469	3.858	631,4	1,44	4,17
Μακεδονία	7.063	30.984	23.921	338,7	1,98	2,01
Θράκη	3.424	6.212	2.788	81,5	0,83	1,62
Νῆσοι Αἰγαίου	2.138	5.234	3.090	144,8	0,86	1,99
Κρήτη	705	2.848	2.143	303,9	1,73	2,69
Σύνολον	27.554	86.180	58.626	212,8	1,66	1,47

Πηγή: ΚΕΠΕ

κυρίως εις τόν ενεργόν πληθυσμόν, θά επιτείνη τήν επιβράδυνσιν τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, θά προκαλέσῃ δέ δυσμενῆ ἀλλοιώσιν τῆς καθ' ἡλικίας συνθέσεως, λόγῳ τῆς σχετικῆς μεταβολῆς ὑπέρ τῶν μεγάλων ἡλικιῶν.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1961 καί τῶν ἐκτιμήσεων τοῦ 1965 διαπιστοῦται ὅτι ὁ ἐλληνικός πληθυσμός οὐδέποτε ἦτο τόσον βεβαρημένος ἀπό ἀτόπως προκεχωρημένων ἡλικιῶν ὅσον σήμερον. Οἰαδήποτε δέ εὐμενεῖς ἐπιπτώσεις καί ἂν παρετηρήθησαν, ἐκ τῆς μεταναστεύσεως, ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν συνθηκῶν, δέν δύναται αὐταὶ νά καλύψουν τὸ σοβαρὸν μειονέκτημα τὸ ὁποῖον προεκλήθη ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας καί τῆς κάμψεως τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου αὐτοῦ. Ἐπὶ πλεόν, ἐπιδρῶν δυσμενὸς ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμιακοῦ προβλήματος ἡ αὐξήσις τῶν γεννηθέντων νεκρῶν ($14\frac{1}{2}\%$ κατὰ τὸ 1962 ἔναντι $10\frac{1}{2}\%$ κατὰ τὸ 1939) καί τὸ χαμηλὸν ποσοστὸν γάμων.

Ἐπίσης, δέον νά παρατηρηθῇ ὅτι τόσον ἡ θνησιμότης ὅσον καί ἡ γεννητικότης εὐρίσκονται εἰς ἱκανοποιητικὰ ἐπίπεδα, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἂν καί τοῦτο εἶναι ἀπόρροια πολλῶν παραγόντων, ἡ ἐξέτασις τῶν ὁποίων ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης ἐργασίας (βλέπε παράρτημα Α, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀρθροῦ).

Ἐν κατακλείδι, δυνάμεθα νά εἰπωμεν ὅτι, λόγῳ τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 καί τῶν προαναφερθέντων πληθυσμιακῶν παραγόντων, θά σημειωθῇ σημαντικὴ ἀποκλίσις ἐκ τῆς ὁμαλῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως τῆς Χώρας εἰς τὸ προσεχές μέλλον.

πληθυσμιακὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1965

Ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνῆρχετο εἰς 8.398 χιλ. άτομα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1961. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος κατενέμετο, κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, ὡς ἑξῆς: Περιοχὴ Πρωτευούσης 1.855 χιλ., ἥτοι 22% τοῦ συνόλου, Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία 972 χιλ., Πελοπόννησος 1.098 χιλ., Ἴονιοι Νῆσοι 213 χιλ., Ἡπειρος 353 χιλ., Θεσσαλία 696 χιλ., Μακεδονία 1.892 χιλ., Θράκη 357 χιλ., Νῆσοι Αἰγαίου 478 χιλ., Κρήτη 484 χιλ.

Κατὰ τὸ 1965 ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἶχεν αὐξηθῇ εἰς 8.550 χιλ., ἥτοι μὲ ρυθμὸν 30 χιλ. ἀτόμον ἐτησίως. Ὁ χαμηλὸς αὐτὸς ρυθμὸς πραγματικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ πενταετίαν ὀφείλεται, κυρίως, εἰς τὴν σημειωθείσαν κατὰ τὴν περίοδον 1956-65 ὠνῆλιν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν, ἡ ὁποία ἀπερρόφησε τὸ $8,60\%$ κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἀλλὰ πλὴν τῆς στασιμότητος αὐτῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ μετανάστευσις ἀπερρόφησε, κατὰ κύριον λόγον, άτομα εὐρίσκόμενα εἰς παραγωγικὴν ἡ-

Πίναξ 5. Μεταβολὴ πληθυσμοῦ (εἰς χιλιάδας)

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	1961	1965	Μεταβολὴ
Περιφέρεια Πρωτευούσης	1.855	2.088	+ 233
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	972	984	+ 12
Πελοπόννησος	1.098	1.056	- 42
Ἴονιοι Νῆσοι	213	203	- 10
Ἡπειρος	353	334	- 19
Θεσσαλία	696	712	+ 16
Μακεδονία	1.892	1.890	- 2
Θράκη	357	361	+ 4
Νῆσοι Αἰγαίου	478	436	- 42
Κρήτη	484	486	+ 2
Σύνολον	8.398	8.550	+ 152

Πηγή: Προβλέψεις πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ΚΕΠΕ 1968.

λικίαν καί προερχόμενα, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον.

Προεκάλεσε ταυτοχρόνως ἡ μετανάστευσις ἀλλοιώσεις εἰς τὴν σύνθεσιν (φύλον καὶ ἡλικίαν) καί κατὰ περιοχὰς δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Αἱ κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα μεταβολαὶ τοῦ πληθυσμοῦ μεταξὺ 1961-65 προκύπτουν ἐκ τοῦ πίνακος 5.

διαμόρφωσις πληθυσμιακῶν συντελεστῶν τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-1985

Διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν πληθυσμιακῶν συντελεστῶν τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-85 ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ πληθυσμιακὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ ἡ ποιοτικὴ τοιαύτη (σύνθεσις, φύλον), ὡς αὕτη διεμορφώθη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῆς περιόδου 1956-66.

Οὕτω, διὰ μὲν τοὺς συντελεστὰς τῆς φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας ἐγένετο δεκτὴ ἡ ὑπόθεσις τῆς πτωτικῆς καὶ ἀνοδικῆς πορείας τῆς γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος ἀντιστοίχως, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν «ἠϋξημένην» πορείαν τῆς γαμηλιότητος, διὰ δὲ τὴν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν (καθαρὰν) υἰοθετήθη ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ τάσις τοῦ παρελθόντος θά συνεχισθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' εἰς ἐπίπεδον σημαντικῶς χαμηλότερον, λόγῳ τῶν ἤδη πραγματοποιηθέντων ἀναμενομένων οἰκονομικῶν βελτιώσεων καὶ τῶν ἀναμενομένων εἰσέτι νά πραγματοποιηθῶν. Βάσει τῶν αὐτῶν ὑποθέσεων ἐγένοντο καὶ αἱ ἐκτιμήσεις αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν μετανάστευσιν. Ὁ πίναξ 6 παρουσιάζει τοὺς πληθυσμιακοὺς συντελεστὰς τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-1985, κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, ὡς οὗτοι ἀναμένεται ὅτι θά ἐξελιχθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἤδη διαμορφωθείσης πληθυσμιακῆς καταστάσεως τῆς Χώρας. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον παραινέται ὅτι ἡ διαχρονικὴ μεταβολὴ τῶν πληθυσμιακῶν συντελεστῶν εἶναι διάφορος κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα. Ἡ τοιαύτη κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα διαφοροποίησις δέον νά θεωρηθῇ βασικῶς ὡς ἀπόρροια τῆς σημειωθείσης ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῆς περιόδου 1956-66.

Πίναξ 4. Καθαρά εξωτερικὴ μετανάστευσις, βάσει ὑποθέσεων, κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, 1956-66

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	1956				1957				1958				1959			
	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	
Περιφέρεια Πρωτευούσης	9.000	5.392	3.608	8.585	4.004	4.582	3.142	1.596	1.546	4.046	2.428	1.618				
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	1.524	1.142	382	1.074	902	172	362	200	162	476	286	190				
Πελοπόννησος	6.582	4.612	1.950	3.590	2.118	1.472	2.198	962	1.236	2.192	1.132	1.060				
Ἴονιοι Νῆσοι	766	578	188	438	338	100	218	104	114	272	172	100				
Ἠπειρος	590	498	92	1.100	1.072	28	154	98	56	202	130	72				
Θεσσαλία	754	588	166	454	384	70	242	168	74	306	206	100				
Μακεδονία	7.302	5.008	2.294	5.094	3.949	1.148	1.928	1.214	714	2.534	1.682	852				
Θράκη	4.244	2.130	2.114	2.836	1.790	1.046	1.710	956	754	2.602	1.510	1.092				
Νῆσοι Αἰγαίου	3.426	2.422	1.004	1.740	1.098	642	828	361	468	1.118	602	516				
Κρήτη	573	390	183	430	336	93	235	132	102	330	200	130				
Σύνολον	34.741	22.760	11.981	25.341	15.988	9.353	11.017	5.791	5.226	14.078	8.348	5.730				

	1960				1961				1962				1963			
	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	
Περιφέρεια Πρωτευούσης	9.450	6.006	3.444	5.034	3.040	1.994	8.100	5.232	2.868	10.234	6.522	3.712				
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	1.242	898	344	856	538	318	1.450	980	470	2.190	1.508	682				
Πελοπόννησος	5.188	3.182	2.006	2.952	1.502	1.450	5.140	2.580	2.560	5.978	3.622	2.356				
Ἴονιοι Νῆσοι	732	520	212	576	396	180	1.366	938	428	1.548	1.060	488				
Ἠπειρος	1.604	1.402	202	1.264	932	332	3.788	2.750	1.038	4.358	2.878	1.480				
Θεσσαλία	900	698	202	686	484	202	2.322	1.632	690	3.034	2.032	1.002				
Μακεδονία	15.530	11.682	3.848	9.112	5.636	3.476	19.396	11.360	8.036	19.000	10.956	8.044				
Θράκη	5.566	3.834	1.732	2.240	1.498	742	3.928	2.586	1.324	4.894	2.962	1.932				
Νῆσοι Αἰγαίου	2.975	1.890	1.084	1.862	1.026	836	3.180	1.850	1.330	3.308	2.074	1.234				
Κρήτη	726	481	246	628	464	164	1.244	892	352	1.803	1.277	526				
Σύνολον	43.913	30.593	13.320	25.210	15.516	9.694	49.914	30.800	19.114	56.347	34.891	21.456				

	1964				1965				1966			
	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Ἄρρ.	Θήλ.
Περιφέρεια Πρωτευούσης	6.824	4.070	2.754	5.885	3.386	2.499	1.104	636	468			
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	2.126	1.454	672	1.629	1.027	242	306	192	114			
Πελοπόννησος	5.906	3.608	2.298	4.499	2.564	1.935	846	482	364			
Ἴονιοι Νῆσοι	1.696	1.208	488	1.320	879	441	246	164	82			
Ἠπειρος	3.574	2.458	1.116	2.826	1.696	1.130	530	318	212			
Θεσσαλία	2.876	1.940	936	2.243	1.282	961	420	240	180			
Μακεδονία	17.128	10.250	6.879	15.551	8.115	7.436	2.916	1.522	1.394			
Θράκη	3.040	1.844	1.196	4.566	1.383	1.183	478	258	220			
Νῆσοι Αἰγαίου	2.750	1.660	1.090	2.256	1.229	1.327	422	230	192			
Κρήτη	2.363	1.815	548	1.212	738	474	228	138	90			
Σύνολον	48.283	30.307	17.976	39.917	22.299	17.688	7.946	4.180	3.310			

Πίναξ 6. Πληθυσμιακοὶ συντελεσταὶ προβολικῆς περιόδου 1970-85

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	Μ ἐ χ ρ ι 1972				Μ ἐ χ ρ ι 1975				Μ ἐ χ ρ ι 1985			
	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις ἐξωτ.	Μετανάστευσις ἐσωτ.	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις ἐξωτ.	Μετανάστευσις ἐσωτ.	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις ἐξωτ.	Μετανάστευσις ἐσωτ.
Περιφέρεια Πρωτευούσης	8,0	18,0	— 2,0	17,0	8,1	18,0	— 2,2	17,0	8,2	18,0	— 2,5	17,0
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	7,7	18,0	— 2,0	— 3,0	7,7	18,0	— 1,8	— 3,0	7,8	18,0	0	— 3,0
Πελοπόννησος	9,0	16,0	— 2,5	— 10,0	9,0	16,0	— 2,2	— 10,0	9,1	16,0	0	— 10,0
Ἰόνιοι Νῆσοι	12,0	14,0	— 3,0	— 14,0	12,0	14,1	— 2,0	— 14,0	12,1	14,2	— 0,5	— 14,0
Ἠπειρος	7,5	16,0	— 3,0	— 10,0	7,6	16,0	— 2,0	— 10,0	7,7	16,0	— 0,5	— 10,0
Θεσσαλία	8,5	17,0	— 1,5	— 4,0	8,6	17,0	— 1,0	— 4,0	8,7	17,0	0	— 4,0
Μακεδονία	9,0	18,0	— 1,5	0,5	9,1	18,0	— 1,0	0,5	9,1	18,0	— 0,1	0,5
Θράκη	10,0	19,0	— 2,0	1,5	10,0	19,0	— 1,5	1,5	10,1	19,0	0	— 1,5
Νῆσοι Αἰγαίου	13,0	15,0	— 2,5	— 5,0	13,0	15,0	— 2,0	— 5,0	13,1	15,0	— 0,5	— 5,0
Κρήτη	9,0	16,0	— 1,0	— 5,0	9,0	16,0	— 0,5	— 0,5	9,0	16,0	— 0,5	— 5,0

Πηγή: Προβλέψεις πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ΚΕΠΕ 1968.

Παράρτημα Α. Θνησιμότης εις τινες ευρωπαϊκάς χώρας

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Έλλάς	7,4	7,6	7,1	7,4	7,3	7,6	7,9	7,9	8,2	7,9
Βουλγαρία	9,4	—	7,9	9,5	8,1	7,9	8,7	8,2	7,9	8,2
Γιουγκοσλαβία	11,2	10,6	9,2	9,8	9,7	9,0	9,9	8,9	9,4	8,7
Ίσπανία	9,9	10,0	8,7	9,0	8,7	8,6	9,0	9,1	8,7	8,7
Ιταλία	10,3	10,0	9,4	9,3	9,7	9,4	10,1	10,2	9,6	10,0
Ρουμανία	12,0	10,2	8,7	10,2	8,7	8,7	9,2	8,3	8,1	8,6

Πηγή: ΕΣΥΕ

Παράρτημα Β. Καθαρά έξωτερική μετανάστευση κατά γεωγραφικόν διαμέρισμα, 1956-61 και 1961-66

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	Μέση ετήσια καθαρά έξωτερική μετανάστευση 1956-61	Μέση ετήσια καθαρά έξωτερική μετανάστευση 1961-66	Διαφορά των δύο ήμιπεριόδων	Ρυθμός μετα- βολής %	Δείκτης μεταναστευ- τικότητας 1956-61	Δείκτης μεταναστευ- τικότητας 1961-66
Περιφέρεια Πρωτευούσης	6.542	6.196	346	5,28	1,78	4,55
Λοιπή Στερά Έλλάς - Εύβοια	922	1.246	504	54,66	1,78	2,79
Πελοπόννησος	3.780	4.220	440	11,64	2,22	3,48
Ίονιοι Νήσοι	500	1.125	625	125,00	1,32	2,34
Ήπειρος	819	2.723	1.904	232,47	2,14	2,38
Θεσσαλία	557	1.930	1.373	246,49	0,91	1,63
Μακεδονία	6.916	13.850	6.934	100,21	1,24	3,12
Θράκη	3.199	2.857	343	10,69	1,88	4,68
Νήσοι Αιγαίου	1.991	2.296	305	15,31	1,83	4,41
Κρήτη	471	1.246	775	164,54	1,09	2,75
Σύνολον	25.697	37.869	12.172	47,36	1,49	3,36

Πηγή: ΚΕΠΕ

οι απόδομοι Έλληνες

(συνέχεια εκ της σελίδος 114)

σοι Αιγαίου. Αί περιοχαί αὐταί τροφοδοτοῦν κατὰ κύριον λόγον τὴν Αὐστραλίαν, εἰς μικρότερον δὲ βαθμὸν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Σημαντικὸν ἀριθμὸν μεταναστῶν ἀποστέλλει ἡ Πελοπόννησος

πρὸς τὸν Καναδᾶν, καθὼς καὶ ἡ περιοχή Τ.Δ. Πρωτευούσης καὶ ἡ λοιπὴ Στερεὰ Ἑλλάς πρὸς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐνθ' ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος τροφοδοτοῦν κατὰ κύριον λόγον τὴν μεταναστευτικὴν ἐξοδὸν πρὸς Γερμανίαν.

Πίναξ 9. Ποσοστιαία κατανομή μεταναστῶν κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα προελεύσεως καὶ χώραν προορισμοῦ, 1962

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	ΗΠΑ	Καναδᾶς	Αὐστραλία	Βέλγιον	Γερμανία	Λοιπαὶ χώραι
Περιοχὴ Τ.Δ. Πρωτευούσης	10,6	5,9	8,0	1,3	46,3	27,9
Λοιπὴ Στερεὰ	11,7	7,5	22,9	10,5	37,1	10,3
Πελοπόννησος	10,6	15,8	41,0	0,7	23,5	8,4
Ίονιοι Νήσοι	5,6	4,8	23,2	2,6	44,8	19,0
Ήπειρος	1,4	0,3	4,4	5,5	84,7	3,7
Θεσσαλία	1,9	1,7	4,2	3,6	81,6	7,0
Μακεδονία	1,5	1,6	8,2	5,3	77,8	5,6
Θράκη	0,2	0,1	0,5	16,6	70,5	12,1
Νήσοι Αιγαίου	9,5	3,8	43,3	6,9	9,0	17,5
Κρήτη	3,8	4,6	10,8	11,2	56,0	13,6

Πηγή: Β. Kayser, *Ανθρωπογεωγραφία τῆς Ἑλλάδος*, 1968.